२मत्तगजे अमरः। ३गर्जनकर्त्तरि मेघादौ त्रि० "सन्ध्यायां गर्जिते मेघे शास्त्रचिन्तां करोति यः" स्मृतिः। गर्जो जातोऽस्य तार०—इतच्। ४जातगर्जने त्रि०।

गर्ज्य न० गर्ज—ण्यत् "न क्वादेः" पा०न कुत्वम्। गर्जनीये।

गर्त्त पु० गॄ—तन्। १भूमिच्छिद्रे १त्रिगर्त्तदेशे ३स्त्रीनितम्बस्थ ककुन्दरे च विश्वः। ४रोगभेदे शब्दर०। ५गृहे निघ०। ६रथे ७सभास्थाणौ च निरु०। "अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्त्ता रुगिव सनये धनानाम्" ऋचो निरुक्तौ गर्त्तः सभास्थाणुर्गृणातेः सत्यसङ्गरो भवति रथोऽपि गर्त्त उच्यते गृणातेः स्तुतिकर्म्मणः स्तुततमं यानम्" इति ३।५। "वरुण! मित्र। गर्त्तमचक्षाथे" ऋ० ५।६२।८। "गर्त्तं रथम्" भा० "नमस्वन्ता धृतदक्षाधिगर्त्ते" २५।६।५। "गर्त्ते रथे" भा०। ८खातभेदे "धनुःसहस्राण्यष्टौ च गतिर्यासां न विद्यते। न ता नदीशब्दवहा गर्त्तास्ताः परिकीर्त्तिता" ति० त०। "स्नानं समाचरेन्नित्यं गर्त्तप्रस्रवनेषु च" मनुः। ९खातेन कृतबिलमात्रदेशे च "अशुचिस्थानम् उच्छिष्टक्षेपणस्थानं गर्त्तादिकम्" मिता०। "न ससत्वेषु गर्त्तेषु न गच्छन्नापि च स्थितः" (मूत्रं कुर्य्यात्) मनुः। "गर्त्तेष्वव-काशीपालमित्यवधापयेत्" आश्व० गृ० २।८।१४। "सर्वासां स्थूणानां गर्त्तेषु" नारा० "वर्षाभ्यस्तत्र गर्त्तेऽवदध्युः" ४।५।५। "स्थाणुं वर्च्छेत् गर्त्ते वा पात्यते" ऋ०भा०श्रुतिः। गर्त्तस्यादूरभवो देशः सुवास्त्वा० अण्। गार्त्त गर्त्तसन्निकृष्टदेशादौ त्रि०। ततः चतुरर्थ्याम् प्रेक्षा० इनि। गर्त्तिन् गर्त्तसन्निकृष्टादौ त्रि० स्त्रियां ङीप्। गर्त्ते भवः धूमा० वुञ्। गार्त्तक गर्त्तभवे त्रि०। उत्करा० चतुरर्थ्यां छ। गर्त्तीय गर्त्तयुक्तदेशादौ त्रि०। कुमुदा० चतुरर्थ्यां ठञ्। गर्त्तिक गर्त्तसन्निकृष्टदेशादौ। गर्त्तं तत्पतनमर्हति "छन्दसि च" पा० यत्। गर्त्त्य गर्त्तपतनमर्हति त्रि०छन्दसीत्युक्तेः वेद एवास्य प्रयोगः।

गर्त्तिका स्त्री गर्त्तोऽस्त्यस्याः ठन्। १तन्त्रवपनशालायां (तातघर)। हेमच०। २गर्त्तवति त्रि०।

गर्द्द रवे वा चुरा० उभ० पक्षे भ्वा० पर० अक० सेट्। गर्द्दयति-ते गर्दति अजगर्दत्-त अगर्दीत्। गर्द्दयाम् बभूव आस चकार चक्रे जगर्द्द।

गर्द्दभ पुंस्त्री० गर्द—अभच् (गाधा) १जन्तुभेदे। स्त्रियां जातित्वात् ङीष्। "सहैव दशभिः पुत्रैर्भारं वहति गर्दभी" "अविश्राम वहेद्भारं शीतोष्णञ्च न विन्दति। ससन्तोषस्तथा नित्यं त्रीणि शिक्षेत गर्दभा" चाणक०। "दीपनं गार्दभं मूत्रं कृमि-वातकफापहः। शोफकुष्ठोदरोन्मादमारुतकृमिनाशनम्" सुश्रु० तत्र पुंसामेव मूत्रं ग्राह्यं यथाह भावप्र० "खरोष्ट्रेभतराश्वानां पुंसा मूत्रं हितं स्मृतम्"। तस्योत्पत्तिः "अथ यासां पांसवः पर्य्यशिष्यन्त ततो गर्दभः समभवत् तस्माद्यत्र पांसुलं भवति गर्दभस्थानमिव तत्रेत्याहुः" शत०ब्रा० ४।५।१।९। तस्य पांसुषु उत्पन्नत्वात् पांसुलस्थानप्रियता। "चण्डालश्वपचानान्तु बहिर्ग्रामात् प्रतिश्रयः। अपात्रास्ते च कर्त्तव्या धनमेषां श्व गर्दभम्" मनुना तस्य श्वपचादिधनत्वमुक्तम्। २गन्धे हेमच०। ३श्वेतकुमुदे ४विडङ्गे च न० रत्नमा०।

गर्द्दभगद पु० जालगर्दभाख्ये रोगभेदे राजनि०। जालगर्दभशब्दे लक्षणादि।

गर्द्दभयाग पु० गर्दभेन यागः। अवकीर्णिनः पापक्षयार्थे नैर्ऋतदेवताककाणगर्दभपश्वालम्भनेन कर्त्तव्ये यागभेदे। तद्विधिर्मनुनोक्तो यथा

"अवकीर्णी तु काणेन गर्दभेन चतुष्पथे। पाकयज्ञविधानेन यजेत निर्ऋतिन्निशि। हुत्वाग्नौ विधिवद्धोमानन्ततश्च समेत्यृचा। वातेन्द्रगुरुवह्नीनां जुहुयात् सर्पिषाऽऽहुतीः। कामतो रेतसः सेकं व्रतस्थस्य द्विजन्मनः। अतिक्रमं व्रतस्याहुर्धर्मज्ञा ब्रह्मवादिनः। मारुतं पुरुहूतञ्च गुरुं पावकमेव च। चतुरो व्रतिनोऽप्येति ब्राह्मन्तेजोऽवकीर्णिनः"।

गर्दभयज्ञ गर्दभेज्यादयोऽप्यत्र। तत्र विशेषः कात्या०श्रौ० सूत्रे उक्तो यथा।

"याऽवकीर्णिनो गर्दभेज्या" सू०१।१।१२ "यो ब्रह्मचारी सन् स्त्रियं गच्छति सोऽवकीर्णी तस्यावकीर्णिनः स्खलितब्रह्मचर्यस्य गर्दभेज्या गर्दभेनेज्या यागो गर्दभेज्या प्रायश्चित्तार्था भवति। वाशब्दो विकल्पार्थः तेन गृह्योक्तमपि प्रायश्चित्तान्तरमाज्याहुतिद्वयरूपं विकल्पेन भवति "अथापरमाज्याहुती जुहोति कामावकीर्णोऽस्मीत्यादिना" (पारस्कर)। शाखान्तरे उभयस्य विकल्पेन श्रुतत्वात् अत्रैतद्विचार्य्यते किं स्थपतीष्टिरवकीर्णिपशुश्च तदुभयसाधनसंस्कृतेष्वाहवनीयादिषु भवति उत लौकिके इति। तत्र प्रकृतित आहवनीयादिप्राप्तेराहवनीयादीनां चाधाननिष्पाद्यत्वात् स्थपतेरवकीर्णिनश्चाधानविध्यभावेऽपि इष्टिपशू आधानं प्रयोजतः अत एतदर्थमेवाधानेनाऽऽ-